

ز خارا گهر جست یک روزگار

همی کرد از او روشنی خواستار

به چنگ آمدش چند گونه گهر

چو یاقوت و بیجاده و سیم و زر

استاد حکیم ابوالقاسم فردوسی

از سال ۱۳۶۷ که قانون جدید معادن به تصویب رسید به پیشنهاد انجمن اسلامی وزارت معادن و فلزات روز اول خرداد نیز به نام «روز معدن» نام گذاری شد که با توجه به پیشینه این کار در ایران صلاح دیدیم که سخن سردبیر این شماره را به آن اختصاص دهیم.

آنچه که از نوشتارهای قدیمی بدست ما رسیده گویای این واقعیت است که معدن و معدن کاری در ایران دارای سابقه ای بس طولانی و درخشان است و به روایاتی آن را به دوره پارینه سنگی نسبت می دهند. به عنوان مثال در کاوش های باستان شناسی سن سه تبردستی سنگی یافت شده در مناطق کرمانشاه و هلیلان (لرستان) بین ۷۵ تا ۱۰۰ هزار سال (دوره پارینه سنگی) تعیین شده است. باستان شناسی به نام تیبو از کشف ۶۰ نمونه ابزارهای ساطوری و قلوهای از کشف رود خبر داده که مربوط به ۶۰ هزار سال پیش می باشد.

گفته می شود که طلا از حدود ۱۲۰۰۰ سال ق.م برای بشر شناخته شد ولی نخستین فلز صنعتی که توسط انسان کشف شد، مس بود که تاریخ کشف آن را در ایران به هزاره های هفتم و ششم قبل از میلاد نسبت می دهند. به گونه ای که براساس نوشتاری از آقای محمدرحیم صراف باستان شناس (مرجع) مردمان ساکن تل ابلیس کرمان حدود ۶۰۰۰ سال پیش توانسته بودند به ارزش و اهمیت سنگ مس در اطراف روستای خود پی ببرند و بعد از استخراج از آن ادوات مسین تولید نمایند.

از نیمه دوم هزاره اول پیش از میلاد با تأسیس دولت هخامنشیان تا ظهور اسلام بر رونق و گسترش فن معدن کاری و استخراج سنگ ها و فلزات و گوهرها در حیطه امپراطوری هخامنشی افزوده می شد بگونه ای که در روایت است اسکندر مقدونی تنها مقدار ۱۸۰۰۰۰ تالان معادل ۱۰۸۰ میلیون فرانک طلا از خزائن افسانه ای شاهان هخامنشی بدست آورده است.

با استقرار و گسترش اسلام در نخستین سده های هجری بود که ترکیبی از دانش ارسطویی و ایدئولوژی اسلامی در فضای مساعد ایران بالیدن گرفته مکتب مشائیان را در آنجا گسترش داد و دانشمندان بزرگی را به جهان علم عرضه داشت.

سده های دوم و سوم و به ویژه چهارم هجری که آدام متر پژوهشگر سوئیسی آن را دوره رنسانس اسلامی نامید با ظهور ستاره های تابناکی چون ابونصر محمدبن محمد فارابی، ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، ابوالحسن علی مسعودی، خواجه نصیرالدین طوسی، حمدالله مستوفی و بسیاری دیگر همراه بوده است که آثار گرانبهایی چون دانشنامه علایی و التفهیم و... از خود به جای گذاشته اند که بخش های عمده ای از آنها اختصاص به علوم زمین و معدن دارد.

از زمان صفویان تا پایان قاجاریان که همزمان با عصر رنسانس در اروپا بود گرچه کارهای معدنی و زمین شناسی انجام شده به روش های نوین آن زمان توسط خارجیان در ایران صورت گرفته ولی عایدات دولتی حاصل از آن به عنوان مثال در اواخر دوره صفویان حدود ۸۰۰،۰۰۰ تومان بود که رقم بسیار قابل توجهی برای آن زمان است و نشان دهنده فعالیت های وسیع زمین شناسی و معدنی این زمان در کشور می باشد و بالاخره در سال ۱۳۱۷ خورشیدی با تنظیم و تصویب قانون معادن گام های نخستین در این راه برداشته شد، ولی تا قبل از تأسیس سازمان زمین شناسی کشور، اکتشافات معدنی بیشتر به روش های اولیه و حدس و گمان و استخراج معادن به روش شدادی صورت می گرفته است.

با تأسیس سازمان زمین شناسی کشور در سال ۱۳۳۸ و با شروع مطالعات سیستماتیک زمین شناسی که با تهیه نقشه های زمین شناسی پایه (۱:۲۵۰۰۰۰) آغاز گردید فصل نوینی در زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور گشوده شد که بررسی نتایج و نقش ارزنده آن موضوع بحث مفصل جداگانه ای خواهد بود و در فرصتی دیگر به آن خواهیم پرداخت.

قانون معادن تا قبل از انقلاب اسلامی دارای کاستی های فراوان و دست و پاگیری بود که فعالیت های عمده را محدود به بخش دولتی می نمود و در نتیجه رونق کار و تولیدات معدنی بویژه در سطح کلان فقط به بخش دولتی اختصاص داشت ولی از سال ۱۳۶۷ به این طرف با بازنگری های ژرفی که در مجموعه قوانین معادن ایران به ویژه بازنگری و اصلاحات اخیر که شاخص ترین و مهم ترین آن محور قرار دادن فعالیت های بخش خصوصی است، امید فراوان می رود که با تسهیلات بوجود آمده و حمایت های لازم دولتی از سرمایه گذاری های بخش خصوصی در معدن در آینده شاهد شکوفایی کامل این رشته که بحق تنها راه گریز از اقتصاد تک محصولی و ایجاد اشتغال در کشور است باشیم.